

**Unsichere Zeiten – 34. kongres
Deutsche Gesellschaft für Soziologie**

Jena, Friedrich-Schiller-Universität,
6.–10. října 2008

V týdnu od 6. do 10. října 2008 se německá Jena stala hlavním městem německých sociologů, kteří na několik dní tvořili skoro dvouprocentní menšinu v tomto půvabném středoněmeckém městě, kde se konal 34. kongres německé sociologické společnosti DGS. V evropském měřítku výjimečná sociologická událost, program byl nabitý od devíti ráno do desíti večer: devět hlavních plén, šest „poledních“ přednášek, čtyři setkání s autory, a neuvěřitelných 51 sekcí a 49 *ad hoc* skupin. Sešlo se celkem více jak 600 abstraktů pokrývajících témata od delikvence mladistvých, přes multikulturální soužití v rodinách až k teoriím individualizace. Význam události podtrhlo i pozvání mnoha významných zahraničních hostů (P. Sztompka, J. M. Kovács, C. Crouch, A. Honneth, N. Fraserová).

Úvodní přednášku pronesl v současnosti asi nejznámější německý sociolog Ulrich Beck, který upozornil na to, že sociologové by měli i při popisu procesů v národních společnostech uvažovat globálně. Přinést byt letmou informací o všech sekcích a přednáškách je na tak malém prostoru nemožné, za zmínku jistě stojí sekce sociálních nerovností a struktury nazvaná „Mimo stavy a třídy? 25 let teze individualizace“, věnovaná otázce zániku třídních kultur a proměnám sociální stratifikace v dobách rizika a nejistoty. Diskuse vyvolal zejména empirický příspěvek Andrease Hadjara, který na kohortní analýze přesvědčivě ukázal, že vliv třídního původu a vzdělanostní dráhy na třídní postavení stále přetrvává. Do diskuse se neočekávaně z auditoria zapojil i sám autor teze o individualizaci Ulrich Beck, který poukázal na to, že jeho teze je nesprávně vykládána, neboť individualizace se týká zejména vztahu jedinec-instituce. S růstem vzdělanostní úrovně dochází k eskalátorovému efektu

vzestupu celé společnosti. Třídy sice stále existují, nikoliv však již jako reálné kolektivity utvářené společnou, navzájem odlišnou třídní kulturou. Sociální nerovnosti v pozdně moderních společnostech nemizí, spíše nabývají jiných forem (podrobněji viz jeho nejnovější článek U. Beck. 2007. „Beyond Class and Nation: Reframing Social Inequalities in a Globalizing World.“ *British Journal of Sociology* 58 (4): 679–705).

Mnohé sekce byly věnovány postkomunistické transformaci nejen v bývalém východním Německu. Pozváni byli hosté ze sousedních zemí Polska, České republiky a Maďarska (H. Fehr, J. Szalai, J. M. Kovács, P. Sztompka), které procházejí tzv. dvojitou transformací („doppelte Transformation“). Postkomunistickou transformaci nelze podle organizátorů kongresu chápat jako „dohánějící modernizaci“ („nachholende Modernisierung“), ale je třeba jí chápat v kontextu globální sociální změny (globalizace, vzdělanostní expanze a prekarizace práce atd.). Výzvou pro sociologii je integrace procesu transformace do obecné sociologické teorie.

Piotr Sztompka představil v plénu nazvaném „Great Transformation of Post-Socialist Societies“ teoretický model ambivalence postkomunistické transformace, odvozený ze zkušenosti středo- a východoevropských zemí v uplynulých dvou dekádách. Na jedné straně lidé profitují ze svobody myšlení, demokracie a volného trhu, na druhé straně je tento zisk podkopáván tím, co Sztompka nazývá přetrvávající „sociální a kulturní trauma“. Transformace měla dopad na běžný život lidí jak v rovině kulturní, tak mentální (psychologické). Existují rozdílné strategie, pomocí nichž lidé tato traumata překonávají. V závěru poukázal na to, že i traumatická zkušenost ve svém důsledku poskytuje příležitost pro konsolidaci nových demokratických režimů a umožňuje vyrovnat se s „nedokonalou“ revolucí.

Mimořádnou návštěvnost zaznamenaly především přednášky dotýkající se sou-

časného vývoje vztahu mezi občanem a státem, zejména vystoupení známého britského politologa Colina Croucha (Warwick). Ten uvedl své vystoupení tím, že již dříve předpověděl probíhající pád bank, který právě ve dnech, kdy probíhal kongres, poprvé výrazněji dolehl i na Německo. Poukázal na to, že privatizace veřejných služeb, nebo také privatizovaný keynesianismus, jak ji nazval, nemůže fungovat, protože jak vyložil na modelu principál-agent, tento vztah nikdy není dokonalý. Soukromé subjekty se vždy snaží dodat produkt, který vyhovuje jejich zájmům, ale nemusí být vždy v zájmu veřejnosti.

Druhou událostí kongresu byla asi nejnapjatěji očekávaná a zcela zaplněná společná přednáška Nancy Fraserové (New School, NYC) a Axela Honnetha (Mannheim), jak je představil moderátor H. Rosa, dvou v současnosti asi nejvýznamnějších sociálních filozofů, představitelů kritické teorie. N. Fraserová představila nový koncept spravedlnosti, v němž klade důraz na proměnu spravedlnostního diskurzu. Dnes již nejde o akcent v přesunu pozornosti od legitimacy redistribuce k otázce uznání, nyní podle ní dochází ke změně samotné gramatiky spravedlnostního diskurzu: od „normálního“, který se uplatňoval po druhé světové válce, k jeho podobě v časech obecné nejistoty jako „abnormální spravedlnosti“. „Normální“ diskurz chápal spravedlnost jako otázku redistribuce („what of justice“), „abnormální“ nastoluje problém uznání minorit („who of justice“) a zejména pak otázku procedur – kdo, komu a jak? („how of justice“). Otázka zní: kdo má být příjemcem spravedlnosti? Zatímco první typ spravedlnosti je národní – je teritoriálně umístěná na území národního státu, potom abnormální spravedlnost má globální povahu a dotýká se transnacionálních problémů, jako jsou globální oteplování, GMO, lokální války atd. K překonání normální (ne)spravedlnosti nestačí podle Fraserové pouhá reflexivita, ale je také třeba řešit otázky negativních stránek abnormální sprá-

vedlnosti. Navrhuje proto princip „účasti všech“ („all subjects principle“), který je současně reflexivní i deterministický, a podle něhož by ve vztahu ke státu měli být předmětem spravedlnosti všichni. V diskusi následně shrnula svá východiska poukazem na to, že její pojetí spravedlnosti je zjednodušeně řečeno spojením svobody a rovnosti.

Hlavním tématem kongresu, prolínajícím se mnohými příspěvky, byla tematika nejistoty a rizika, a jak se s nimi jedinci v současném světě vypořádávají. Například Ronald Hitzler a Michaela Pfadenhauerová v této souvislosti vyložili svou tezi o posttradičním zespolečenštění („post-traditionale Vergemeinschaftung“), která představuje proces „dobrovolné integrace“ jedinců, kteří se ve svém volném čase setkávají v konzumně orientovaných aglomeracích – komunitách představujících jakousi „post-tradiční Gemeinschaft“. Ty, ač jsou samy o sobě strukturně nestabilní, poskytují lidem relativní bezpečnost vzájemné interakce. Kolektivně vymezené zájmy a cíle jsou v nich založeny na specifické trvanlivosti a jsou transformovány a mytologizovány. Dávají vodítko v době globální společenské nejistoty.

Sociologie se na Friedrich-Schiller-Universität v Jeně alespoň na chvíli stala povýtce významnou disciplínou, včetně přítomnosti televizních kamer v přednáškových sálech i při interview poskytovaných v kuloárech, podobně jako tomu bývá na kongresech jiných „velkých“ vědních oborů. Na chodbách univerzitní budovy, hemžící se neuvěřitelným počtem více jak 1600 zúčastněných sociologů, jste se mohli procházet mezi stánky významných německých nakladatelství jako Suhrkamp nebo Verlag für Sozialwissenschaften nabízejících aktuální knižní tituly, mezi nimi stály stánky společnosti vyvíjející analytický software, ať už VERBI Software, či SPSS, ale i významných výzkumných institutů nabízejících informace o nejnovější produkci či postgraduálním studiu. Pořadatelé také

uspořádali zajímavou výstavu, kde byla rekonstruována diskuse z třetího sociologického kongresu v roce 1922, který se pod názvem *Das Wesen der Revolution* konal za tehdejšího předsednictví Ferdinanda Tönniese právě v Jeně. U této příležitosti byla vydána i pozoruhodná publikace reprintující záznam tehdejšího sporu mezi marxistickými a konzervativními sociology. Na

internetové stránce konference lze nalézt další informace, abstrakty a videozáznamy vybraných příspěvků. Příští kongres DGS v roce 2010 se pravděpodobně uskuteční ve Frankfurtu nad Mohanem.

Jiří Šafr, Julia Häuberer

Webové stránky:
<http://dgs2008.de>